

تبیین نقش مشارکت زنان روستایی در فعالیت های کشاورزی (مطالعه موردی : دهستان های افزر و زاخروئیه شهرستان قیروکارزین فارس)

زهرا پر بار^۱

کارشناس ارشد اقلیم شناسی و مدرس دانشگاه پیام نور

بهنام مغانی

عضو هیات علمی دانشگاه کرمان

سیده فاطمه حسینی

کارشناس ارشد برنامه ریزی روستایی و مدرس دانشگاه پیام نور

بابک اجتماعی

مری گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور جمهوری اسلامی ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۰/۱۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۱۲/۱۶

چکیده

هدف اصلی این پژوهش شناسایی نقش زنان روستایی در توسعه بخش کشاورزی شهرستان قیروکارزین و شناسی متغیرهای اثرگذار (عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی) بر میزان مشارکت آنان در فعالیتهای مختلف کشاورزی است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده و بر اساس مطالعات پیمایشی و کتابخانه ای، اطلاعات لازم جمع آوری و مورد توصیف و تحلیل آماری قرار گرفته است. با فرمول کوچران ۳۸۴ زن روستایی فعال در امور مختلف کشاورزی، از روستاهای دهستانهای افزر و زاخروئیه بعنوان حجم نمونه انتخاب شدند و با روش نمونه گیری تصادفی ساده مورد پرسشگری قرار گرفتند. برای توصیف و تحلیل داده‌ها از نرم افزار آماری SPSS و آزمونهای t تک نمونه ای، دو گروه مستقل و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. با توجه به سوال تحقیق که عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای کشاورزی محدوده مورد مطالعه کدامند؟ و در چه بخش‌هایی فعالیت‌ترند؟ نتایج حاصله حاکی از آن است که زنان در امور زراعی و در مرحله برداشت محصول مشارکت بیشتری دارند و برخی از عوامل چون فردی، خانوادگی و اجتماعی، مانع از مشارکت زنان روستایی در امور کشاورزی شده است. در جهت توانمندسازی بیشتر زنان در فعالیتهای کشاورزی، به ایجاد شرکت‌های تعاونی روستایی مخصوص زنان، فرهنگ سازی و تغییر نگرش افراد جامعه نسبت به مشارکت زنان در فعالیتهای کشاورزی و..... پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: کشاورزی زنان روستایی، مشارکت زنان، شهرستان قیروکارزین

۱- مقدمه

به کارگیری توانایی‌ها و استعداد‌های زنان به قصد بهره‌گیری حداکثر از نیروی انسانی جوامع مستلزم شناخت دقیق و علمی فعالیت‌های آنان می‌باشد. از آنجا که در جوامع در حال انتقال نیمی از جمعیت در روستاها به سر می‌برند و نیمی از جمعیت روستایی زنان می‌باشند یکی از راه‌های دستیابی به این منابع نیروی انسانی مطالعه فعالیت‌های اقتصادی زنان روستایی در عرصه‌های گوناگون می‌باشد. اهمیت سهم زنان روستایی در نیروی انسانی نه فقط در فعالیت‌های خانگی است، بلکه در فعالیت‌های تولیدی بیرون از خانوار نیز می‌باشد، با توجه به اینکه زنان روستایی هم در خانه و هم در خارج از خانه به فعالیت‌های تولیدی مشغول هستند، ایجاد مازاد اقتصادی می‌نمایند، شایسته است سهم آنان بطور دقیق در اقتصاد خانوار تعیین گردد (لهسایی زاده و دیگران، ۱۳۸۳). مطالعات انجام شده در زمینه زنان روستایی حاکی از آن است که زنان کشاورز با داشتن تجربه و دانش بومی در زمینه تولید محصولات غذایی، نقش بسیار مهمی در کشاورزی بر عهده دارند، اکثریت کشاورزان معیشتی جهان را زنان تشکیل می‌دهند که تولید ۵۰ تا ۶۰ درصد غذای جهان را به عهده دارند (شاهرودی و دیگران، ۱۳۸۵، ۱۴۴). زنان روستاها نقش بسیار مهمی در تولید محصولات معیشتی جهان ایفا می‌کنند (اورهالت، ۱۹۹۵، ۱۵). زن دوشادوش و همراه مرد در سراسر زندگی بشری نقش اساسی باری کرده و این دو همواره مکمل بوده‌اند. بنابراین زنان بطور منطقی و بر اساس فطرت انسانی خواهان فرصت‌های برابر با مردان بوده‌اند (محبوبی، ۱۳۷۴) و حتی می‌توان گفت سهم زنان روستایی در نیروی کار کشورهای جهان سوم به دلیل سنتی بودن ساختار تولید و روابط کار، بیشتر از مردان و همچنین بیشتر از مردان و زنان کشورهای توسعه یافته است (تورس آماریلیس، ۱۹۸۹).

مقاله حاضر حاصل تحقیقات پژوهشی است که در شهرستان قیروکارزین و در خصوص زنان روستایی آن انجام گرفته است. مطالعات نشان می‌دهد زنان روستایی منطقه علاوه بر انجام فعالیت‌های خانه داری در فعالیت‌های مختلف کشاورزی و صنایع دستی نیز مشارکت دارند، اما میزان آن و عوامل تاثیر گذار بر مشارکت آنان ناشناخته مانده است. بنابراین اهداف پژوهش عبارت است از شناسایی و میزان مشارکت زنان روستایی شهرستان قیروکارزین در فعالیت‌های کشاورزی و عوامل موثر بر آن می‌باشد که در این راستا پرسش‌های تحقیق به شرح زیر مطرح می‌گردد:

۲- پرسش‌های تحقیق

۱. میزان مشارکت زنان روستایی محدوده مورد مطالعه در کشاورزی چگونه است و در چه بخش‌هایی فعالیت‌ها دارند؟

۲. عوامل تاثیر گذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی کدامند؟

۳- پیشینه تحقیق

یکی از مهمترین معیارها جهت سنجش درجه توسعه یافتگی یک کشور، میزان اهمیت و اعتباری است که زنان در آن کشور دارا می‌باشند (محمدی، ۱۳۸۵، ۷۸). سید محمود حسینی و همکاران (۱۳۸۶، ۸۳) در تحقیق خود در بررسی تاثیر ویژگی‌های فردی و خانوادگی زنان روستایی بر انگیزه مشارکت آنها در فعالیت‌های کشاورزی به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت و معناداری بین انگیزه مشارکت در فعالیت‌های کشاورزی و متغیرهای تعداد اعضای خانوار، تعداد فرزندان و استفاده از منابع اطلاعاتی وجود دارد در حالیکه رابطه منفی و معناداری بین متغیرهای

وابسته و میزان سواد و میزان درآمد خانواده مشاهده می‌شود. جهان نما و حیدری (۱۳۸۲، ۱۳۰) در مقاله " توانایی‌های زنان در بخش کشاورزی - روستایی " به بررسی نقش زنان روستایی به سهم آنها در تولیدات اصلی کشاورزی ایران می‌پردازد و به این موضوع اشاره میکند که با وجود اینکه زنان سهم عمده‌ای در فعالیتهای کشاورزی ایفا می‌کنند ولی نقش مدیریت زنان در زراعت و دامداری بسیار کم بوده و تصمیمات کلیدی بوسیله مردان گرفته می‌شود. کیومرث زرافشانی و همکاران در تحقیق خود " تبیین جایگاه مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی - ترویجی بر اساس نردبان مشارکت شری آرنستین " به این نتیجه رسیدند که بین مشارکت زنان روستایی در سطوح مختلف تحصیلی و همچنین وضعیت وضعیت تاهل تفاوت معناداری وجود دارد. مشیری و همکاران (۱۳۸۸، ۷۰) به بررسی نقش سواد و نیروی کار زنان و درآمد خانوار روستایی، زنان دیواندره استان کردستان پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که اولاً بین میزان نیروی کار زنان روستایی در واحدهای بهره‌برداری و سهم آنان در درآمد خانوار رابطه مستقیمی وجود دارد، ثانیاً در خصوص رابطه میزان سواد زنان با سهم آنها در درآمد خانوار روستایی رابطه معکوس وجود داشته است. وظایف و نقش‌های گوناگونی که بر دوش زن خانه دار روستایی سنگینی می‌کند نشان دهنده سهم عظیمی است که او در فراین توسعه دارد و طول ساعات کاری زنان روستایی بین ۱۵ تا ۱۶ ساعت برآورده می‌شود (لهسایی زاده، ۱۳۷۹، جامعه‌شناسی توسعه روستایی). یگانه محمدی و احمدی (۱۳۸۶، ۱۳۸) و علی اصغر شاهرودی و همکاران (۱۳۸۵، ۱۳۸) در تحقیقات خود به این مطلب اشاره می‌کنند که با وجود مشارکت زیاد زنان در امور کشاورزی نقش آنان همواره به صورت پنهان و نامرئی باقی مانده است. و شاید نامرئی‌ترین مشارکت کننده گان در فرایند اقتصادی باشند (فنی، ۱۳۷۶، ۱۱۹) و این در حالیست که بدون در نظر گرفتن مشارکت و کمک زنان روستایی به عنوان نیروی کار در مزارع، نیل به اهداف توسعه کشاورزی امری ناممکن است (نواب اکبر ۱۳۷۶، ۱۷۵). بوذر جمهری و نایب زاده (۱۳۸۸، ۲۶) در مقاله " ارزش یابی طرح تسهیل گران زن روستایی در ایجاد ارتباط دو سویه و افزایش مشارکت زنان روستایی در عرصه‌های مختلف توسعه روستایی در دهستان مازول شهرستان نیشابور به این نتیجه رسیدند که این طرح به دلیل پایین سطح سواد زنان روستایی و عدم مطابقت دوره آموزشی و ترویجی با نیازهای واقعی آنان، در افزایش میزان مشارکت زنان در فعالیتهای کشاورزی موثر نبوده است. و همچنین بوذر جمهری و همکاران (۱۳۸۹، ۶۹) در مقاله‌ای به تبیین مشارکت زنان روستاهای شهرستان بناب آذربایجان شرقی در فعالیتهای کشاورزی به این نتیجه رسیدند که زنان در امور زراعی و در مرحله کاشت نقش بیشتری دارند. زنان روستایی بر اساس توانایی خود در بسیاری از امور تولیدی زراعی و دامی و صنایع دستی فعالیت دارند هر چند تولیدات آنان در برخی موارد جنبه خود مصرفی داشته اما اغلب برای کسب درآمد و عرضه به بازارهای ملی و بین‌المللی انجام می‌گیرد. با این حال با توجه به ساختار نظام بهره‌برداری کشاورزی کشور و تسلط بهره‌بردارهای کوچک و متوسط و مزارع خانوادگی، هنوز آمار رسمی و جامعی از میزان مشارکت آنان در مراحل گوناگون تولید کشاورزی در دست نیست (فلدمن، ۱۹۹۱). به منظور بهبود وضعیت زنان روستایی، از یک سو توجه به نقش جنسیتی آنان در برنامه‌ریزی‌های کشاورزی اهمیت دارد (سیمپسون، ۱۹۹۴) و از سوی دیگر ضرورت استقرار ارزش پولی بر کار غیر بازاری زنان باید از سوی برنامه‌ریزان مورد تاکید قرار گیرد (آرمس ترنگ، ۲۰۰۱). نقش حیاتی زنان در بسیاری از امور مربوط به توسعه مانده‌تأمین

امنیت غذایی، پایداری محیط زیست، ریشه کنی فقر، کنترل جمعیت برای جامعه بین المللی روشن گردیده است در حالیکه نه خود زنان آن را باور داشته و نه دیگران آن را به حساب آورده اند ولی با توجه به سهم عمده زنان روستایی در کشاورزی متاسفانه در طرح‌های توسعه پایدار کشاورزی این قشر کمتر مورد توجه قرار گرفته اند (اپلتون و هیل، ۱۹۹۹). بوچوی (۲۰۰۵، ۱۳۵) در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده است که برای توسعه کشاورزی و توسعه پایدار باید راه‌های مشارکت و موانع مشارکت زنان روستایی در امر کشاورزی در فرایند توسعه از مرحله تصمیم گیری آغاز گردد. امروزه اعتقاد بر این است آموزش و ترویج ایده‌های نو، مکانیسم اصلی در ارتقای آگاهی زنان کشاورز و تشویق آنان به پذیرش روش‌های تولیدی موثر واقع است (شادی طلب، ۱۳۷۵، ۳۰۲). در برابر مشارکت زنان روستایی در امور مختلف تولیدی موانع و مشکلات فراوانی وجود دارد که مهمترین آنها عوامل فردی و خانوادگی است (آجیلی و شیر، ۱۳۸۰، ۳). بامداد (۱۳۷۷، ۲۲۳)، هاشمی (۱۳۸۰، ۹)، ترکمانی و همکاران (۱۳۷۸، ۸۱) در تحقیقات خود وضعیت اجتماعی - اقتصادی و تبعیضات فرهنگی را مهمترین موانع مشارکت اقتصادی زنان می‌دانند و برخی دیگر، افشاری (۱۳۷۴، ۶۴۹)، شهبازی (۱۳۷۵، ۱۷)، هادیان و وحیدپور (۱۳۷۸، ۱۷) در مطالعات خود بر موانع حقوقی تاکید می‌نمایند. علی بیگی و آستانه (۱۳۷۲، ۶۱)، شعبانعلی فمی (۱۳۷۴، ۲۶) در تحقیقات خود بر توانمند سازی زنان جهت ایفای نقش‌های مشارکتی در روستاها تاکید می‌کنند که می‌تواند باعث بهبود بهره وری و افزایش درآمد زنان، افزایش رفاه و آسایش خانواده‌های روستایی گردد (آبادینخواه، ۱۳۷۶، ۵۰). حسینی نیا و ملک محمدی (۱۳۸۰، ۷) در مقاله " بررسی نگرش زنان روستایی نسبت به فعالیت‌های کشاورزی و دامداری، صنایع دستی، محیط روستا و برنامه‌های آموزشی - ترویجی " به بررسی نگرش زنان روستایی نسبت به فعالیت‌های اقتصادی فوق در روستا و همچنین ادراک زنان روستایی در خصوص نگرش مردان روستا نسبت به مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی و ترویجی می‌پردازد. در این مقاله همچنین رابطه مقیاسهای نگرشی فوق با انگیزه مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی - ترویجی و مشارکتی بررسی شده است و در انتها تلاش شده تا تاثیر این مقیاسهای نگرشی در متغیر وابسته انگیزه مشارکت می‌باشد.

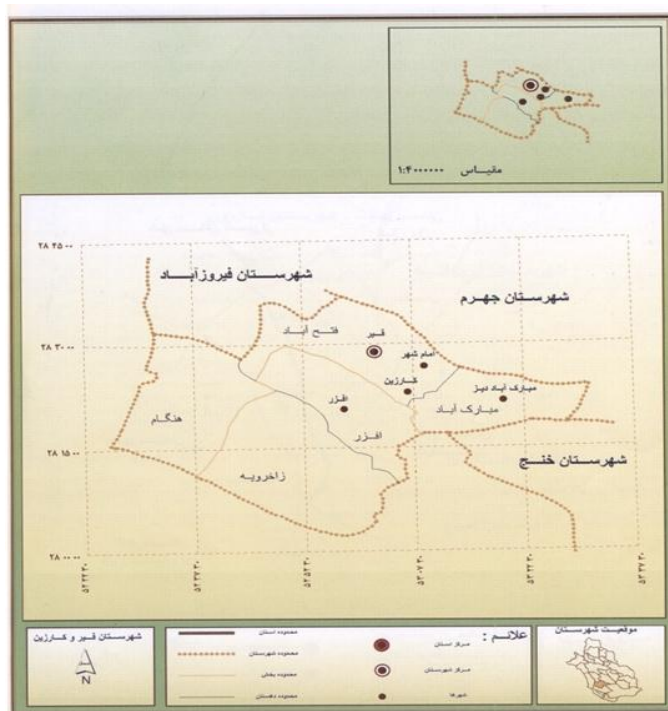
۴- روش تحقیق

این تحقیق از نظر روش، کمی و کاربردی و به روش توصیفی - همبستگی انجام شده است. زیرا علاوه بر شناخت و توصیف میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های مختلف کشاورزی و شناسایی عوامل و موانع مشارکت، به تحلیل و همبستگی روابط بین متغیرهای موثر بر میزان مشارکت آنان نیز پرداخته شده است. گردآوری داده‌ها و اطلاعات به روش کتابخانه ای و میدانی صورت گرفته است که در روش میدانی از تکنیک‌های مشاهده و پرسشنامه انجام شده است. متغیر وابسته تحقیق، میزان مشارکت زنان روستایی در کشاورزی و متغیرهای مستقل عبارتند از: عوامل فردی و عوامل خانوادگی و عوامل اجتماعی.

جامعه آماری پژوهش دهستان‌های افزر و زاخروئیه از شهرستان قیروکارزین استان فارس است که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ دارای ۲۵۴۳ خانوار بودند که زنان سرپرست خانوار به عنوان واحد تحلیل آماری در نظر گرفته شدند. در این پژوهش با استفاده از روش کوکران حجم نمونه تعیین گردیده است، با فرض اطمینان $t = 1.96$ ، ضریب دقت $d = 0.05$ ، و نسبت وجود صفت $p = 0.5$ ، جامعه آماری $N = 2543$ ، تعداد حجم نمونه $n = 384$ برآورد شده است.

۴- معرفی منطقه مورد مطالعه

منطقه قیروکارزین در جنوب غربی استان فارس در فاصله ۱۸۴ کیلومتری شهر شیراز بین مدارهای ۲۸ درجه و ۳۲ دقیقه و ۲۸ درجه و ۵۴ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۶ دقیقه و ۵۳ درجه و ۱۳ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است از شمال به شهرستان فیروزآباد از جنوب به شهرستان لارستان و از مشرق به شهرستان جهرم و از مغرب با شهرستان فراشبند همسایه است (محیط، جغرافیا و سیمای دیار ما، ص ۵) مساحت آن حدود ۵ / ۳۱۱۳ کیلومتر مربع است. شهرستان قیروکارزین دارای دو بخش (مرکزی و افزر) و دارای یک نقطه شهری (قیروکارزین) و پنج دهستان (افزر، زاخروئیه، فتح آباد، هنگام و مبارک آباد) می‌باشد. از کل جمعیت ۶۴۹۱۰ نفری شهرستان، تعداد ۱۱۷۶۱ نفر در دو دهستان (زاخروئیه و افزر) زندگی می‌کنند. بر اساس آخرین سرشماری ۹۶۰۰ نفر در قالب ۱۵۰۰ خانوار در دهستان افزر و ۲۱۶۱ در پوشش ۴۰۰ خانوار در دهستان زاخروئیه زندگی می‌کنند. اقتصاد مردم این منطقه بر پایه کشاورزی، باغداری، دامپروری و صنایع دستی متکی است که در بین این عوامل کشاورزی مهمترین رکن و از کلیت بیشتری برخوردار است. از نظر فرهنگی آنچه مهم است که در این قسمت به آن اشاره کنیم کم رنگ تر شدن سنت پرستی در بین مردم منطقه است که از ۲ تا ۳ دهه پیش سنت پرستی از خصیصه اصلی مردم منطقه بوده و سنت‌هایی چون اشتراک مساعی، تعاون اجتماعی، اقتدار به ریش سفیدان و ساده زیستن بوسیله نسل جدید پشت پا زده شده و خیلی از آنها بسوی شهرها روی آورده اند.

شکل شماره (۱) نقشه تقسیمات سیاسی شهرستان قیروکارزین

منبع: فرمانداری قیروکارزین

۵- یافته‌های تحقیق

یافته‌های حاصل از تحقیقات میدانی عبارتند از: الف - میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های مختلف کشاورزی (متغیر وابسته). ب- عوامل فردی (سن و سواد و درآمد زنان و...) ج - عوالت خانوادگی (بعد خانوار، درآمد خانوار و...)

د- عوامل اجتماعی (شرکت زنان در کلاس‌های آموزشی و ترویجی و عضویت آنان در شرکت‌های تعاونی روستایی).

الف- میزان مشارکت زنان در فعالیتهای کشاورزی (متغیر وابسته)

طبق تحقیقات میدانی مشخص گردید که از ۳۸۴ زن روستایی مورد مطالعه بیشترین فعالیت به ترتیب در زمینه امور زراعی، امور باغداری و سپس در دامداری بوده که در زمینه زراعی و باغداری بیشترین فعالیت در مرحله برداشت محصول و در امور دامداری در دوشیدن شیر و تولید لبنیات صورت گرفته است.

جدول (۱) مقایسه میانگین مشارکت زنان در زراعت، دامداری، باغداری

باغداری	دامداری	زراعت
3/32	2/37	3/61

منبع: یافته‌های تحقیق

ب) عوامل فردی

از مجموع ۳۸۴ نفر زن روستایی حجم نمونه، ۷۰/۵ درصد متاهل و ۲۴/۸ درصد مجرد و ۴/۷ درصد بیوه می‌باشند. میانگین سنی آنان ۴۳ سال که اکثریت (۷۴ درصد) ۳۸ تا ۴۹ ساله اند. حدود ۱۵/۱ درصد آنان بی سوادند، از بین باسوادان، ۱۷/۵ درصد توانایی خواندن و نوشتن دارند، ۲۰/۱ درصد ابتدایی، ۳۸/۶ درصد سیکل و ۸/۶ درصد دارای تحصیلات دیپلم و بالاترند. میانگین سهم زنان در تولید درآمد ماهانه خانوار ۳۰۹۲۱۶ تومان است و این مبلغ به عنوان دستمزد به آنان پرداخت نمی‌شود بلکه فقط سهم زنان را در تولید درآمد خانوار نشان می‌دهد.

ج) عوامل خانوادگی:

میانگین بعد خانوارهای مورد بررسی برابر با ۶/۹۲ که بین حداکثر ۱۴ نفر و حداقل ۳ نفر است و میانگین درآمد ماهانه آنها حدود ۸۹۰ هزار تومان به دست آمده است که بین حداکثر ۳ میلیون تومان و حداقل ۳۵۰ هزار تومان متغیر است که اگر با میانگین سهم زنان از درآمد خانوار بسنجیم، مشخص می‌شود که زنان در تامین ۳۴ درصد درآمد ماهانه خانوار موثرند. همچنین ۲۳/۲ درصد از خانوارهای مورد بررسی فاقد زمین زارعی ملکی هستند و میانگین مالکیت اراضی زراعی ۶ هکتار است که بین ۲ هکتار و ۲۰ هکتار متغیر است که اکثریت آنها (۴۸ درصد) ۵ تا ۹ هکتار زمین زراعی (آبی) دارند. میانگین مالکیت اراضی باغی خانوارها، ۵ هکتار است ولی اکثریت آنها (۷۲ درصد) ۴ تا ۸ هکتار باغ دارند. ۴۶ درصد از خانوارهای مورد بررسی فاقد دام هستند. میانگین مالکیت دام ۲۷ راس که بین حداکثر ۲۵۰ راس و حداقل ۱۰ راس متغیر است.

د) عوامل اجتماعی:

برگزاری کلاس‌های آموزشی، ترویجی جهاد کشاورزی و عضویت زنان در شرکت‌های تعاونی روستایی به عنوان یکی دیگر از متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده است که نقش آموزش و عضویت در تعاونی‌ها را در امر مشارکت بررسی و تحلیل می‌شود: از کل زنان نمونه مورد بررسی ۱۷۴ نفر (۴۵ درصد) در کلاس‌های آموزشی - ترویجی شرکت کرده‌اند و برای بقیه که تعدادشان ۲۰۹ نفر است، موانع مختلفی برای شرکت وجود داشته است. چنانچه جدول (۲) نشان می‌دهد، عدم اطلاع از اهمیت کلاسهای آموزشی، اختصاص کلاسها به مردان، بالاتر بودن نرخ بی

سوادی زنان نسبت به مردان بیشترین مانع بوده است. ضمناً از زنان مورد بررسی، ۱۲۰ نفر (۳۱ درصد) عضو شرکت‌های تعاونی روستاهای منطقه خود بوده اند.

جدول (۲): موانع شرکت زنان در کلاس‌های آموزشی - ترویجی جهاد کشاورزی شهرستان قیر و کارزین

موانع مشارکت	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
حجم کارهای منزل	۲/۳۱	۰/۷۶	۰/۰۳۹
بالا تر بودن نرخ بی سوادی زنان نسبت به مردان	۳/۵۷	۰/۸۵	۰/۰۴۳
کمبود متخصصان زن در جهت آموزش زنان روستایی	۲/۰۱	۰/۶۰	۰/۰۳۱
اختصاص کلاسها به مردان	۳/۷۴	۰/۸۳	۰/۰۴۲
عدم اطلاع از اهمیت کلاسهای ترویجی-آموزشی	۴/۰۷	۰/۸۶	۰/۰۴۴
ممانعت مردان	۲/۱۲	۰/۵۵	۰/۰۲۸
عدم اعتماد به نفس زنان	۳/۰۴	۰/۷۰	۰/۰۳۶

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به یافته‌های آماری مشخص گردید که زنان روستایی منطقه در امور کشاورزی مشارکت زیادی دارند. زیرا با روش t تک نمونه ای و طیف ۵ گزینه ای لیکریت (مشارکت خیلی زیاد: ۵، زیاد: ۴، متوسط: ۳، کم: ۲، خیلی کم: ۱) میانگین مشارکت زنان ۲/۹۵ بدست آمد که چون از عدد ۲/۵ به عنوان میانه نظری برای ارزشیابی مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی بالاتر است و اختلاف معناداری وجود دارد ($p \leq 0/05$). بنابراین سطح معناداری مشارکت زنان روستایی مورد مطالعه بین متوسط تا زیاد ارزیابی می‌شود جدول‌های (۳) و (۴). همچنین طبق نتایج جدول (۱) بیشترین مشارکت زنان به ترتیب در امور زراعی، باغداری و دامداری است.

جدول (۳): میانگین مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی

تعداد زنان	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
۳۸۴	2/95	0/762	0/389

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۴): آزمون میانگین مشارکت زنان روستایی حجم نمونه در فعالیتهای کشاورزی

فاصله اطمینان ۹۵	تفاوت میانگین	معناداری (۲ دامنه)	Df	T	استاندارد آزمون ۲/۵
1/87	1/95	۰/۰۰۰	383	50/06	2/02

منبع: یافته‌های تحقیق

بین عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی مشخص گردید که عوامل فردی و خانوادگی و سازمانی مهم ترین عوامل تاثیرگذار بر مشارکت آنان است. برای یافتن رابطه همبستگی بین متغیر وابسته ی میزان مشارکت زنان و متغیرهای مستقل سن، سواد، بعد خانوار، درآمد و مالکیت از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج حاصل به شرح زیر می‌باشد: بین میزان مشارکت زنان در کشاورزی و سن آنان رابطه ی معنادار و معکوس (منفی) وجود دارد.

($\text{sig} = 0/03$ ، $r = - 0/106$)، یعنی با افزایش سن زنان، میزان مشارکت آنان کمتر می‌شود و بالعکس با کاهش سن زنان، میزان مشارکت شان بیشتر می‌شود و بین سطح سواد و میزان مشارکت رابطه معنی داری وجود ندارد ($r = 0/049$ ، $\text{sig} = 0/339$)، یعنی میزان سواد در مشارکت زنان در کشاورزی نقشی نداشته است. نتیجه دیگر آن که

سهام زنان از درآمد خانوار در میزان مشارکت آنان تاثیر داشته و رابطه معنادار و مثبت بوده است ($r = 0/113$ sig =) از متغیرهای خانوادگی، بعد خانوار و میزان مشارکت زنان رابطه معناداری وجود ندارد. ($\text{sig} = r = 0/051$)
 (0/317) یعنی تعداد خانوار در میزان مشارکت زنان نقشی نداشته است و بین میزان مالکیت (اراضی زراعی، باغی و تعداد دام) خانوار و میزان مشارکت زنان رابطه معنادار مثبت و قوی وجود دارد ولی بین درآمد ماهانه خانوار و میزان مشارکت زنان رابطه معناداری بدست نیامد. جدول(۵)

جدول شماره (۵): رابطه همبستگی مشارکت زنان روستایی و عوامل فردی و خانوادگی

مشارکت	سن زن	بعد خانوار	درآمد خانوار	سهم درآمد زن	میزان زراعت	میزان باغات	تعداد دام	سواد زن
ضریب همبستگی پیرسون	0/106**	10/05	0/29	0/13**	0/174**	0/1	0/375**	0/049
Sig(2-taile)	0/03	0/317	0/575	0/02	0/001	0/01	0/000	0/339
تعداد	383	383	383	383	383	383	383	383

منبع: یافته‌های تحقیق

* و ** فاصله اطمینان ۰/۹۵ و ۰/۹۹.

نتایج به دست آمده در جدولهای (۶ و ۷)، میانگین میزان مشارکت زنان در کشاورزی با توجه به عضویت آنان در شرکت‌های تعاونی روستایی مقایسه شده است و چنان که مشاهده می‌شود، بین گروهی که در تعاونی‌ها عضوند و گروهی که عضو نیستند از لحاظ مشارکت در کشاورزی تفاوت معنادار وجود دارد یعنی تعاونی‌ها در افزایش مشارکت زنان در کشاورزی تاثیر داشته است.

جدول (۶): میانگین مشارکت زنان در کشاورزی و عضویت آنان در شرکت‌های تعاونی روستایی منطقه

وضعیت زنان	تعداد زنان	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
عضویت	۱۲۰	3/30	0/707	0/064
عدم عضویت	۲۶۳	2/78	0/731	0/045

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول(۷):آزمون معناداری مشارکت زنان در کشاورزی با توجه به عضویت در شرکت‌های تعاونی

	T	Df	معناداری (۲دامنه)	تفاوت میانگین	
				پایین	بالا
با فرض برابری واریانس	6/536	381	0/000	/5213	/36446
با فرض عدم برابری واریانس	6/617	237/571	0/000	/5213	/36607

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج بدست آمده در مدل تحلیل همبستگی، بین متغیرهای مشارکت زنان و شرکت در کلاسهای آموزشی، حاکی از عدم وجود رابطه بین آنهاست جدول (۸ و ۹). میانگین میزان مشارکت زنان در کشاورزی با توجه به شرکت آنان در کلاسهای آموزشی - ترویجی مقایسه شده است و چنان که مشاهده می‌شود، بین گروهی که در کلاسها شرکت کرده اند و گروهی که در کلاسها شرکت نکرده اند از لحاظ مشارکت در کشاورزی تفاوت معنادار وجود ندارد یعنی کلاسهای آموزشی-ترویجی در افزایش مشارکت زنان در کشاورزی تاثیر نداشته است.همچنین، نتایج به دست آمده در جدول (۱۰)، میانگین سهم زنان از درآمد خانواده با توجه به عضویت یا عدم عضویت آنها در تعاونی‌ها مقایسه

شده است و چنان که جدول (۱۱) نشان می‌دهد، بین گروهی که در تعاونی‌ها عضوند و گروهی که عضو نیستند از لحاظ سهم درآمد تفاوت معناداری وجود ندارد. یعنی تعاونی‌ها نقشی در افزایش درآمد زنان نداشته است.

جدول (۸): میانگین مشارکت زنان در کشاورزی و شرکت در کلاسهای آموزشی-ترویجی

وضعیت زنان	تعداد زنان	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
شرکت	۱۷۴	2/97	/77853	/05902
عدم شرکت	۲۰۷	2/92	/75012	/05214

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۹): آزمون معناداری مشارکت زنان در کشاورزی با توجه به شرکت در کلاسهای آموزشی-ترویجی

تفاوت	T	Df	معناداری (۲دامنه)	تفاوت میانگین	
				پایین	بالا
با فرض برابری واریانس	/557	۳۷۹	578	/0437	-/11062
با فرض عدم برابری واریانس	/555	362/810	579	/0437	-/11114

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۱۰): میانگین سهم درآمد زنان و عضویت آنان در شرکت‌های تعاونی روستایی منطقه

وضعیت زنان	تعداد زنان	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
عضویت	۱۲۰	۱/۸۳	۰/۷۹۲۱	۰/۰۷۲
عدم عضویت	۲۶۳	۱/۷۶	۰/۷۰۱۲	۰/۰۴۳

جدول (۱۱): آزمون معناداری سهم زنان از درآمد خانوار با توجه به عضویت در شرکت‌های تعاونی

تفاوت	T	Df	معناداری (۲دامنه)	تفاوت میانگین	
				پایین	بالا
با فرض برابری واریانس	۰/۸۱۱	/۳۸۱	۰/۴۱۸	۰/۰۶۵۳	-۰/۰۹۳۰۳
با فرض عدم برابری واریانس	۰/۷۵۵	۲۰۷/۲۹۴	۰/۴۳۹	۰/۰۶۵۳	-۰/۱۰۰۸۳

منبع: یافته‌های تحقیق

به منظور تشخیص این که کدام یک از متغیرهای مستقل در میزان مشارکت زنان در کشاورزی موثرتر بوده است از روش رگرسیون گام به گام استفاده شده است. نتایج حاصل نشان می‌دهد، شاخص تعداد مالکیت دام، میزان مالکیت زراعت و میزان مالکیت باغات (هکتار) به ترتیب با ضریب تعیین ($R^2=0/166$, $R^2=0/159$, $R^2=0/139$) بیشترین تاثیر راداشته است (جدول ۱۲).

جدول (۱۲) ابعاد وارد شده و سهم هر بعد در مدل رگرسیون گام به گام

مراحل	ابعاد وارد شده به مدل در هر مرحله	(R^2) ضرایب تعیین	سهم هر بعد در تعیین بعد وابسته
گام اول	مالکیت دام (راس)	۰/۱۳۹	۰/۱۴۱
گام دوم	مالکیت زراعت	۰/۱۵۹	۰/۱۶۳
گام سوم	مالکیت باغات (هکتار)	۰/۱۶۶	۰/۱۷۲

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول (۱۳) ضرایب رگرسیون برای پیش بینی تاثیر عوامل بر سطح مشارکت و تعیین اهمیت نسبی آن

ابعاد وارد شده	ضرایب رگرسیون بتا	ضرایب رگرسیون استاندارد بتا	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معناداری
ضریب ثابت	-	-	۰/۰۹۸	۲۴/۷۹۷	۰/۰۰۰
مالکیت دام (راس)	۰/۰۰۸	۰/۳۶۰	۰/۰۰۱	۷/۶۶۹	۰/۰۰۰
مالکیت زراعت	۰/۰۳۳	۰/۱۴۷	۰/۰۰۷	۳/۱۴۴	۰/۰۰۲
مالکیت باغات (هکتار)	۰/۰۲۷	۰/۰۹۶	۰/۰۱۳	۲/۰۴۶	۰/۰۴

منبع: یافته‌های تحقیق

۶- نتیجه گیری و پیشنهادات

امروزه نقش زنان روستایی به عنوان اهرم‌های مهم و پیش برنده اساسی جامعه روستایی بسیار حائز اهمیت است زیرا زنان روستایی بعنوان یکی از عناصر مهم در اقتصاد روستایی محسوب می‌شوند ولی متأسفانه اعداد و ارقام آماری که در رابطه با میزان فعالیت ارائه می‌شود بسیار پایین تر از حد واقعی است با اینکه ضرورت الزام اقتصادی اشتغال و مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی همواره در تاریخ پیشرفت جوامع بشری مطرح بوده است لکن هنوز در کشور ما بین زنان و مردان تعادل مطلوب و قابل قبولی در این زمینه در فعالیت‌های مختلف ایجاد نشده است. زنان این منطقه هم در تمامی فعالیت‌های روزانه اعم از کشاورزی، دامداری، صنایع دستی و... همپای مردان علاوه بر امور خانه داری سهیم می‌باشند ولی از این بابت نصیبی منطبق با تلاش و فعالیت خود بدست نمی‌آورند. با توجه به یافته‌های تحقیق و نتایج آزمون t استودنت میزان مشارکت زنان در منطقه مورد مطالعه بین متوسط تا زیاد ارزیابی گردید جداول (۳ و ۴) که بیشترین میزان مشارکت به ترتیب در امور زراعی و باغداری و دامداری میباشد که در زمینه امور زراعی و باغداری بیشترین مشارکت در مرحله برداشت و در امور دامداری در دوشیدن شیر و تولید لبنیات می‌باشد. از نتایج دیگر تحقیق آن است که میانگین سهم زنان منطقه در تولید درآمد خانوار حدود ۳۰۰۰۰۰ تومان است که این مبلغ به عنوان دستمزد به آنان پرداخت نمی‌شود بلکه فقط نشان دهنده سهم آنان در تولید درآمد خانوار می‌باشد و همچنین مشخص گردید بین میزان مشارکت زنان در کشاورزی و سن آنان رابطه ی معنادار و معکوس (منفی) وجود دارد، یعنی با افزایش سن زنان، میزان مشارکت آنان کمتر می‌شود و بین سطح سواد و مشارکت رابطه معنی داری وجود ندارد یعنی میزان سواد در مشارکت زنان در کشاورزی نقشی نداشته ندارد نتیجه دیگر آنکه از متغیرهای خانوادگی بعد خانوار و میزان مشارکت زنان رابطه معناداری وجود ندارد یعنی تعداد خانوار در میزان مشارکت زنان نقشی نداشته است و بین میزان مالکیت (اراضی زراعی، باغی و تعداد دام) خانوار و میزان مشارکت زنان رابطه معنادار مثبت و قوی وجود دارد ولی بین درآمد ماهانه خانوار و میزان مشارکت زنان رابطه معناداری بدست نیامد جدول (۵). جهت توانمند سازی بیشتر زنان در فعالیت‌های کشاورزی پیشنهاد می‌شود که:

۱. نسبت به ایجاد شرکت‌های تعاونی روستایی مخصوص زنان در شهرستان قیروکارزین اقدام گردد.
۲. تغییر نگرش افراد جامعه نسبت به مشارکت زنان در فعالیت‌های کشاورزی و فرهنگ سازی سازی کردن.
۳. حمایت همه ارگان‌های دولتی از مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی و همه امور اقتصادی، اجتماعی و سیاسی.

۴. توجه به نقش جنسیتی یعنی نیازها و توانمند سازی زنان روستایی در برنامه ریزی‌های کشاورزی.

۵. استقرار ارزش پولی بر کار غیر بازاری زنان روستایی در بهره برداری خانوادگی

۷ - منابع

- آجیلی، عبدالعظیم (۱۳۸۰) آموزش زنان روستایی و نقش آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی، نشریه دهاتی، شماره ۵۱، ص ۲۸۱ - ۲۷۵
- افشاری، زهرا (۱۳۷۴) مشارکت زنان در توسعه اقتصادی ایران، مجله سیاست خارجی، سال نهم، شماره ۲، ص ۶۶۵ - ۶۴۹
- بامداد، شیدا (۱۳۷۷) بررسی عوامل موثر بر میزان اشتغال زنان در ۲۵۲ شهرستان کشور در سال ۱۳۷۵، مجموعه مباحث و مقالات اولین همایش تدریس برنامه سوم توسعه کشور، ص ۲۳۵ - ۲۲۳.

- بوذر جمهری، خدیجه و دیگران (۱۳۸۹) تبیین مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی مطالعه موردی شهرستان بناب آذربایجان شرقی، فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، شماره اول، ص ۸۶ - ۶۹.
- ترکمانی، جواد و میرزایی (۱۳۷۸) تحلیل اقتصادی عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های تولیدی همراه با دستمزد، فصلنامه روستا و توسعه، ۹۵ - ۸۹.
- حسینی، سید محمود و دیگران (۱۳۸۶) بررسی تاثیر ویژگی‌های فردی و خانوادگی زنان روستایی بر انگیزه مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی، فصلنامه مطالعات زنان، شماره ۳۰، ص ۸۳.
- حسینی نیا، غلامحسین و ملک محمدی (۱۳۸۰)، بررسی نگرش زنان روستایی به فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، صنایع دستی، محیط روستا و برنامه‌های آموزشی - ترویجی، مجله آموزش و ترویج، سال ۱۹، شماره ۲۲۱ - ۲۲۰، ص ۱۵ - ۷.
- حیدری، غلامرضا و جهان نما (۱۳۸۲) توانایی‌های زنان در بخش کشاورزی - روستایی، فصلنامه پژوهش زنان، شماره ۶، ص ۱۶۳ - ۱۲۹.
- زرافشانی، کیومرث و خالدی (۱۳۸۸)، تبیین جایگاه مشارکت روستایی در برنامه‌های آموزشی - ترویجی بر اساس نردبان مشارکت شری ارنستین، مجله پژوهش زنان، شماره ۳، ص ۱۲۸ - ۱۰۷.
- شاهرودی، علی اصغر و دیگران (۱۳۸۵)، تاثیر دانش بومی زنان روستایی بر توسعه پایدار کشاورزی، ماهنامه علمی، اجتماعی، اقتصادی جهاد، شماره ۱۶۹، ص ۱۳۸.
- شعبانعلی فمی، حسین (۱۳۷۴) نظریه‌های سیاست گذاری برای زنان در جهان سوم، ماهنامه علمی، اجتماعی، اقتصاد جهاد، سال ۱۴، شماره ۱۶۹.
- شهبازی، اسماعیل (۱۳۷۵) زنان روستایی، شرکای توسعه کشاورزی و عمران روستایی، فصلنامه فرهنگستان علوم، شماره ۵، سال سوم، ص ۳۰ - ۱۷.
- علی بیگی، امیرحسین و دیگران (۱۳۷۲) قابلیت‌های فن اوری زنان روستایی در کشورهای درحال توسعه، فصلنامه روستا و توسعه، سال دوم، شماره ۲، ص ۷۴ - ۶۱.
- فنی، زهره (۱۳۷۶) ساختار مشارکت زنان در توسعه کشاورزی، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه (مقالات گردهمایی زنان، نشریه شماره ۳، انتشارات کشاورزی).
- لهسایی زاده، عبدالعلی (۱۳۷۹) جامعه شناسی توسعه روستایی، انتشارات نشر روز، تهران.
- مشیری، سید رحیم، مهدوی و علیایی (۱۳۸۸) بررسی نقش سواد و نیروی کار زنان در درآمد خانوار روستایی مطالعه موردی دیواندره استان کردستان، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱۴، ص ۸۲ - ۶۹.
- محمدی، مقداد (۱۳۸۵) اشتغال زنان و نقش آن در توسعه کشور، مجله دانش پژوهان، شماره ۹، ص ۷۵.
- محمدی، یگانه و احمدی (۱۳۸۶)، توسعه پایدار روستایی با تاکید بر نقش زنان، ماهنامه علمی، اجتماعی، اقتصادی جهاد، شماره ۲۷۱، ص ۱۵۰ - ۱۳۸.
- محیط، محمود (۱۳۷۵) جغرافیا و سیمای دیار ما قیروکارزین، چاپ اول، شیراز، نشر ایران.
- نواب اکبر، فیروزه (۱۳۷۶) نقش زنان روستایی در دهه گذشته، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه (مقالات گردهمایی زنان، نشریه شماره ۳، انتشارات کشاورزی).
- هادیان، ابراهیم و وحیدپور (۱۳۷۸) توسعه اقتصادی و سهم زنان در نیروی کار، فصلنامه جمعیت، شماره ۲۷ و ۲۸، ص ۳۰ - ۲۰.
- هاشمی، علی (۱۳۸۰) اشتغال زنان و هزینه‌های آنان از دیدگاه بنگاه اقتصادی، فصلنامه پژوهش زنان، شماره ۲، ص ۱۳۷ - ۱۱۲.
- Appleton, H. E. and Hill, L. M. (1995). Gender and indigenous knowledge in various organization. I K monitor. 2 (3) Available on line. www. nuffices.
- Armstrong, E, (2001), contingency plans for the feminist Revolution, Available at ; www. xanedu.

- Botchway , K. (2001) , Paradox of empowerment , world Development , Vol. 29. No. 1 , pp. 135 – 153.
- Torres Amaryllis , T. (1989) women`s participation in country side development ; Gender Analysis of Rural development , Quezon city ; Center for Inegrative and Development studies.
- Simpson , B. M. (1994) , Gender and the social Differentiation Local Knowledge , IK , Monitor. 2 (3). Available at (on line) ; [www. umffices](http://www.umffices).
- Feldman , sh. (1991) , still Invesible ; woman in the Informal sector , in women and international Development Annual , edited by R. Gallinand and A. Ferguson , westview press.
- Oveholt , C. (1995) , Gender Roles in Development Project. from ; [www. mirror. ac. an /English for Agriculture / lesson 15 / read 15. htm](http://www.mirror.ac.an/English%20for%20Agriculture/lesson%2015/read%2015.htm)